

אשכול יוסף

מאוצרותיו של הרב יוסף חי סימן טוב שליט"א

מחבר סדרת הספרים "אשכול יוסף" עה"ת והמועדים

וספרי "כרם יוסף" על הש"ס

בית יוסף יוסף

"ובאו כולם בברית יחזק נעשה ונשמע אמרו כאחד"

איך הועילה אמירת "נעשה ונשמע" והלא הקונה תכולת בית או ארץ ואינו יודע מה בתוכו לא קנה?

מקומן]. ועוד יש להוסיף שבאמירה זו של נעשה ונשמע, קיבלו עליהם בנדר ושבעה לקיים את התורה ולכן הועיל אפילו בדבר שאינו קצוב ואינו מסוים, וכמבואר ב"ב חו"מ סימן ר"ז סעיף י"א, שנדר ושבעה ותקיעת כף מועיל גם באסמכתא, וראה ברמב"ם (עליון ו' כ"ו). אמנם זאת ועוד נראה, שהיתה באמירת נעשה ונשמע קבלת חלות הקדש הגוף והנשמה לעבודת ה', והדברים עולים בקנה אחד עם מ"ש הבית הלוי (שם, דעו י'), שבקבלת התורה שהקנו ישראל את גופם לעבודתו יתברך, ע"ז גופם נתקדש בקדושת התורה, בבחינת קדושת הגוף, כמו קדושת קרבן וכלי שרת, כמ"ש במדרש רבה (פסח נא) עה"פ "החודש הזה לכם" וז"ל: "שהקב"ה קידש את ישראל שנאמר והייתם לי קדושים כו', צא למד מכלי שרת כו', ואם כלי חול שהוא מתמלא מן הקודש מתקדש, על אחת כמה וכמה ישראל שהם קדושים מקדשים את החודש", הרי להדיא מדמה קדושתו של ישראל לקדושת כלי שרת שמקדש כל מה שבא לתוכו, כמ"כ ישראל כל מה שהם מקדשים הוא מקודש. ומסיים הבית הלוי, הרי נתברר לנו דבמתן תורה זכו להתקדש בקדושת הגוף עד שיכולים לקדש גם לאחרים ולקבל גרים, ע"ש.

יישוב ג' - המליכו את הקב"ה עליהם

ע"ל שבאמירת "נעשה ונשמע" המליכו ישראל את הקב"ה עליהם, וממילא לא היה כאן קניין של מצוה א' או תרי"ג מצוות וכדומה, או קיום על התורה בכללות, אלא קבל מלכותו של הקב"ה, ממילא התחייבו לקיים את כל התורה ומצוותיה, ולקיים רצון הש"ת גם מה שלא מפורש בתורה, וכן איתא במדרש (שמו"ר פק"מ ג'), כיון שבאו לסיני וקבלו עליהם מלכותו של הקב"ה וענו כולם קול אחד ואמרו כל אשר דיבר ה' נעשה ונשמע. וכ"כ רש"י בשיר השירים רבה (פק"ג), "ביום חתונתו" יום מתן תורה שעטרוהו להם למלך וקיבלו עולו.

יישוב ד' - היה גמירות דעת כחייב קנסות בשידוכין

הנה ידידי הגאון ר' יוסף ברכה שליט"א השיבני בזה תירוץ נפלא, שכיון שמעמד מתן תורה היה כחופה בין ישראל להקב"ה, שהש"ת היה מראה עצמו כחתן נגד כלה שהם ישראל, כמו שנא' (סנע"ג) "וארשתך לי לעולם", שהקב"ה אירס את ישראל בתורה, דכתיב "תורה צוה לנו משה מורשה" ואמרו חז"ל (פסח מ.) אל תקרי מורשה אלא מאורסה, ומפורסמים דברי התשב"ץ (סי' מס"ד ח"א), בשם רבו המהר"ם מרוטנבורג זצ"ל, שכל מנהגי חתן וכלה למדין ממתן תורה, שכל אותן אירוסין ונישואין וכתובה שעשה הקב"ה לישראל, כך גם אנו עושים בחופה וקידושין, ובחיבורי "אשכול יוסף" מועדים (שעט"ס סי' פ"ב), הבאתי בזה 25 מנהגים מקבילים.

וכבר כתב הטור (חו"מ ר"י) בשם הרא"ש בנדרים (פ"ג סי' י') ונמש' כלל ז"ד סי' ז', והתוס' (צ"מ סו. ד"ה מנינים), והובא בשו"ת חו"מ ר"ז סעיף ט"ז, שקנס שעושים בשידוכין לקנים החורג בו לא היו אסמכתא, כי כדאי הוא שיתחייב החורג בו בקנס לדמי הבושת שבייש את חבירו. ומה"ט מהני גם קבלת אמירת נעשה ונשמע. אמנם יל"ע בזה, כי כבר כתב הש"ך בס"ר ט"ט שיעקר הבעיה בקונה דבר שאינו ידוע, לא מטעם דהוי אסמכתא ממש, אלא שיש כאן חיסרון בגמירות דעת, כיון שאינו יודע מה קונה, והוא סבור שזה כך וכך, ומה שכתב שם השו"ע שהוא כאסמכתא, אינו אלא לשון שאול, וכ"כ בחי' מעשה רקה. [אמנם הסמ"ע ס"ל דדינו כאסמכתא, ולדבריו א"ש]. וקשה לומר

צ"ב כיצד הועיל מה שאמרו ישראל "נעשה ונשמע", והשתבחו בזה לדורי דורות ולנצח נצחים, והלא כתב הרמב"ם (פק"י מהל' מנינים), והרב המגיד בשם רב האי גאון בספר המקנה, ובשו"ע (חו"מ סי' ר"ט), האומר לחבירו כל מה שיש בבית זה אני מוכר לך בכך וכך, וכל מה שיש בתוכו זה אני מוכר לך בכך וכך, או בשק הזה אני מוכר לך בכך וכך, ורצה הלוקח ומשך אין כאן קניין, שלא סמכה דעתו של לוקח, שהרי אינו יודע מה שיש בו אם תבן או זהב, ואין זה אלא כמשחק בקוביא, וכן כל כיו"ב. ועי' שם בסמ"ע ושו"ך שנחלקו באופן שגם המוכר והקונה לא יודעים, לדעת הסמ"ע קנה, ולדעת הש"ך גם בזה לא קנה, אבל במקרה שהמוכר יודע והקונה אינו יודע, לכו"ע לא קנה, וא"כ במתן תורה שהקב"ה יודע מה כתיב בה, וישראל אינם יודעים ואומרים "נעשה ונשמע", היאך הועיל ותפס דיבור קדוש זה, והלא יש כאן חיסרון בגמירות דעת?

יישוב א' - קיבלו על עצמם עול תורה ועבדות

נראה ליישב שבאמירת נעשה ונשמע לא היתה רק קבלה על קיום התורה, אלא אמירה של הנו לך לעבדים, ובאמירה זו קיבלו על עצמם עול תורה, ויודעים היו קבלתם שהיא מסירות נפש לתורה, וג"כ נשתעבדו לא רק לקיים את התורה והמצוות, אלא קבלת עבדות, ולזה אין חיסרון ידיעה וחיסרון בגמירות דעת, וממילא נתחייבו בקיום כל התורה כולה, ואדרבה זו חביבות ישראל לפני המקום ברוך הוא, שלא זו בלבד שקיבלו עלינו את התורה, אלא התייצבנו כאיש אחד בלב אחד להיות עבדים לה' יתברך, שזו היתה כל תכלית יציאת מצרים, כמאמר הכתוב (ויקרא כ"ה ג') "כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים", וכתב שם העמק דבר: "כי לי בני ישראל עבדים, שנשתעבדו לי בקבלת התורה".

ונתמלאתי שמחה בליבי בראותי שהקשה ותירץ כן בשו"ת בית הלוי (דעו י') וכתב, וכבר ראיתי קושיא זו כתובה על ספר ושכחתי מקומו, ותירץ שהרי הכל מודים שיכול אדם למוכר עצמו לעבד, והיה מחויב לעשות לרבו כל מה שיצוהו, שבוה אינו רק מקבל עליו חיוב, אלא מקנה גופו לרבו, וכיון דנעשה הגוף של רבו ממילא מחויב לעשות כל מה שיצוהו, וזה היה כוונת ישראל באומרים נעשה ונשמע. והביא מ"ש במכילתא עה"פ "והייתם לי סגולה מכל העמים", שתהיו קנויים לי ועוסקים בתורה, כלומר שיהיה גופם ועצמותם קנוי לעבודתו יתברך, ובוה יהיו שונים מכל העמים שהם קנויים לו, וכשאמרו ישראל נעשה ונשמע הקנו גופם לעבודתו יתברך כמאמר הכתוב "וישראל עבדי אתה", מ"ש ה' הועיל אע"פ שבעת הקבלה לא ידעו מה שכתוב בתורה.

ובקובץ תל תלפיות מהגר"מ גרוס שליט"א תירץ שבאמירת "נעשה ונשמע" קיבלו ישראל עליהם דביקות בהש"ת, ויסד דבריו ע"פ מ"ש בזה"ק (עילא מסימנא כי מלא דף רע"ח), שכל התרי"ג מצוות שנתנו לישראל להיות להם חלק בה, כמו שנא' (דברים ל"ג) "כי חלק ה' עמו", שכל התרי"ג מצוות מכשירים את האדם לתכלית של התדבקות בשכינה, ולכן באמירת נעשה ונשמע, לא היה קבלה על דבר שאינו ידוע או לא קצוב, אלא קבלה על עצם ההידבקות בהש"ת.

יישוב ב' - הועיל אמירתם לעניין נדר ושבעה

ע"ל בס"ד שהאמירה של נעשה ונשמע, הועילה מדין אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, במה שקיבלו על עצמם לקיים כל התורה והמצוות, [וראיתי מביאים כן בשם הריטב"א, ולא מצאתי

מתן תורה

מדוע המלאכים נתנו מתנות למשה זרף התנגדותם?

"מיד כל אחד ואחד נעשה לו אוהב, ומסר לו דבר, שגא' (תהלים ס"ח) עלית למרום שבית שבי לקחת מתנות באדם, בשכר שקראוך אדם לקחת מתנות. אף מלאך המוות מסר לו דבר, שגא' (נמלך י"ז) ויתן את הקטרת ויכפר על העם ואומר ויעמוד בין המתים ובין החיים, אם לא שמלאך המוות אמר לו למשה, מניין היה יודע, [שבת דף פט.].

יישוב א' - להסיר חשש קבלת מתנה באונס

נראה לבאר בס"ד כי חלק מחלות מהלך נתנית התורה למשה ע"י המלאכים תחילה, הוכרחו המלאכים ליתן למשה מתנות כדי להוציא התורה מרשותם לרשות משה, דהנה כבר ידעת תמימה המפרשים, למה המלאכים התנגדו שיתנתן התורה לישראל, והלא תורה מונחת בקרן זוית וכל הרוצה ליטול יבוא ויטול, כי התורה היא כמו אש שלחבת, נר לאחד נר למאה, ולא תחסר תורה מהמלאכים על ידי נתניה לישראל? ועוד הלא טענותיו של משה, הם טענות קשות וחזקות שהתורה נכתבה לישראל, שהרי המלאכים לא ירדו למצרים ולא נשתעבדו לפרעה, וכן כל המצוות שבתורה אינן שייכות במלאכים כלל? ומבארים המפרשים כי בתנית התורה למשה וישראל, נמסרה לנו הבעלות על התורה והנהגת העולם, ועל זה התקוממו והתנגדו המלאכים, שעד נתניה היתה הנהגת העולם מסורה בידי המלאכים.

ועל כן כאשר קיבלו המלאכים את טענותיו של משה ומסרו לו את התורה, היה כאן מסירת קניין בעלות על התורה והנהגת העולם, ולפי זה יש חיסרון גדול בקניין, דאיתא בגמרא (פ"ג מ), שאם תלו וכפר אדם שימכור דבר, עד שהוכרח ונתרצה בלית ברירה למכור, אמר רב הונא המכר מכר. ובתחילה הגמ' מסבירה שהטעם שכל מכירה אפילו מרצון, זה מחמת שהמכר נדחק ונערך למעות, ולא מפני שמתחילה רוצה למכור. והגמ' דוחה שיש חילוק בין אדם שמכירה עצמו למכור שמתרצה למכירה, לאחרים שמכירים אותו למכור. ומסקנת הגמרא (ממ), שדיון זה נלמד מסבירא שמתוך האונס האדם מקנה את החפץ, שהמכר מתרצה כדי שיניחוהו לנפשו ומפני קבלת המעות. ויוצא נפק"מ שאם כפו אדם ליתן מתנה, שלפי הסברא הראשונה הרי זה מועיל, אך למסקנת הגמרא אינו מועיל. וכן נפסק בשו"ע (מ"מ ר"ס), שדוקא מכירה באונס שהקנות נתן מעות הוי מכירה, אבל כמתנה לא הוי מתנה, ויכול הנותן לחזור בו אפילו שלא מסר לפני כן מודעה בפני עדים לבטל את המתנה, כמבואר בנושאי כלים שם.

ולפי"ז בניד"ד כאשר השי"ת אמר למשה אחוז בכיסא כבודי והשב להם תשובה, והחל משה לטעון למלאכים טענות שהתורה אינה שייכת להם כלל, ומתוך כך הוכרחו להודות להם, יש מקום לבעל דין לטעון שמסירת התורה למשה היתה באונס ולא מרצון המלאכים כלל, שהרי משה לא נתן למלאכים כלל תמורה בעד התורה. לכן, המלאכים נתנו למשה רבינו מתנות, להורות שהנתנה היתה במתנה גמורה בלב שלם, ולא מתורת אונס כלל, והרי זה דומה למ"ש (קידושין נג: ועוד), כיצד אמרו תורם שלא מדעת תרומתו תרומה, הרי שירד לתוך שדה חבריו וליקט ותתן שלא ברשות, אם חושש משום גזל אין תרומתו תרומה, ואם לאו תרומתו תרומה, ומניין היה יודע אם חושש משום גזל אם לאו, הרי שבא בעל הבית, ומצאו ואמר לו כלך אצל יפות, אם נמצאו יפות מהם תרומתו תרומה, ואם לאו אין תרומתו תרומה, היו הבעלים מלקטים ומסופים בין כך ובין כך תרומתו תרומה.

וראה בזה 11 תירוצים

בספר החדש "אשכול יוסף" מועדים (שנועם סי' כ"ג)

שאמירת "נעשה ונשמע" לא הועילה לחלות קיום התורה כולה, אלא רק לקבלת קנסות וקללות שבה באם לא יקיימוה, וצ"ע.

ולדרך זו שמעמד הר סיני היה כחופה בין ישראל להקב"ה, י"ל עוד עפמ"ש הב"י (חו"מ סי' ר"ז) מהרמב"ן (פרק גט פשוט דף קסח. ד"ה הכי גרסין), שלא הוכרח אסמכתא בתלמוד אלא בדיני ממונות, אבל לא בגיטין וקידושין, וביארו תלמידי הרשב"א (פרק איזהו נשך), שבדבר שאדם מקפיד עליו כגיטין וקידושין מתנה בדעת גמורה, והרשב"א (ב"ב קסח. ד"ה עוד) ביאר שבגיטין וקידושין הדבר תלוי כולו במגרש, ובדבר שאדם מתנה מדעתו אין אסמכתא, ולכן האומר לחבירו שדי נתונה לך אם "לא" אעשה כך ולא עשאו קנה, דמי הכריחו לומר כן מתחילה, הלכך ודאי גמר ומקני, דאסמכתא הוי רק במלוה וכי"ב שמחמת שצריך למעות הוא מתנה, שאם לא יפרעהו לזמן פלוני יזכה בשדה, והקשו עליו מערב שהוכרח בו אסמכתא (ב"ב קעג:), אע"פ שמדעתו עושה כן, דמי הכריחו לעשות ערבות, ע"כ.

יישוב ה' - אמרו "נעשה ונשמע" שירה להקב"ה

הנה הגאון רבי שלמה אלקבץ זצ"ל הקשה קושיא נפלאה בספרו אילת אהבים (על שה"ש), מדוע לא אמרו אבותינו שירה על קבלת התורה, כמו שאמרו על קריעת ים סוף? ותירץ לפי שאין בידנו אלא את פשטות התורה, ולא את הסודות הטמונים בה. וקשה שודאי אפי' על פשטות התורה, ואפי' על קצו של וי"ד ראוי לומר שירה, ועוד קשה שבודאי במתן תורה קיבלו גם את הסודות והכל, וא"כ מדוע לא אמרו שירה? והנה זה ודאי שאין לתרץ שלא אמרו שירה על קבלת התורה, משום שכפה עליהם הר כגיגית, כי לדעת התוס' במס' שבת דף פ"ח, הכפייה היתה רק שלא יחזרו בהם, אבל היתה קבלה מרצון. ואפי' לדעת המדרש והב"ח שהיתה כפייה על תורה שבע"פ, מ"מ אחר שקיבלו ונתרצו וידעו מעלתה ומעלתם, ראוי היה לומר שירה. ונראה שעצם אמירת נעשה ונשמע על בשורת קבלת התורה, אין לך שירה גדולה מזו, כדרך שאמרו במסכת שבת (פח.), אמר רבי אלעזר בשעה שהקדימו ישראל נעשה ונשמע יצאה בת קול ואמרה להן, מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו, דכתיב 'ברכו ה' מלאכי גיבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו', בתחילה עושה דברו, ואח"כ לשמוע. ולפום ריהטא משמע שמלאכי השרת משתמשים באמירה זו כשירה וברכה להשי"ת, כך לאמירת נעשה ונשמע במעמד הר סיני, היה דין של אמירת שירה. ולפי"ז נראה שהקניין והשעיבוד לתורה, היה במה שהקב"ה כפה עליהם הר כגיגית, ואמירת נעשה ונשמע היתה בגדר שירה על בשורת קבלת התורה. וראה בחיבורי "אשכול יוסף" מועדים (סי' פ'), שהבאתי עוד כמה תירוצים על קושיית הגר"ש אלקבץ זצ"ל.

יישוב ו' - כחולת הקונה סם חיים המונה בארגו

ע"ל בס"ד על פי מ"ש רבינו המהרש"א (שבת פח:), במה שאמרו שמשה רבינו בעלותו למרום התיירא שמה ישרפוהו בהבל שבפיהם, וביאר המהרש"א שאין הכוונה שמלאכי השרת ישרפוהו וימיתוהו באש, אלא ינצחוהו בהבל פיהם, בתשובתם, שכיון שהוא יצור אנוש מגוף חומרי, אינו ראוי לקבל את התורה! ועל זה השיבו הקב"ה אחוז בכסא כבודי, שלמרות שהאדם מוטבע בחומר הגוף, מ"מ מצד שהוא אחוז בכסא כבודי, שמשמעות הצדיקים צרורות בצרור החיים תחת כסא הכבוד, מוכן לקבל דברים הרוחניים ומושכלים גם דברים נסתרים, ע"ש. וכי"ב ביאר בס' עקדת יצחק. ולפי"ז צ"ב הלשון "ישרפוני" בהבל שבפיהם, הלא צריך היה משה לומר שמה ינצחוני בהבל שבפיהם? אלא נראה שכוונת משה היתה, שאילו לא התקבל תשובתו, וינצחוהו המלאכים בהבל תשובתם, ולא יקבל את התורה, שווה לו הדבר כאילו השליכוהו לכבשן האש ונשרף בהבל שבפיהם! כי למה לו חיים לולא התוה"ק, כך היתה יראתו ותחושתו של משה רבינו, וכדבריו המפורסמים של האוה"ק: אם היו בני אדם מרגישים טוב התורה, היו משתגעים ומתלהטים אחריה, ולא היה נחשב בעיניהם כמלוה עולם, כסף וזהב, כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם. יסוד זה אינו דרש בעלמא, יש בו נפק"מ להלכה, כמבואר בב"מ דף ע"ז, שפועלים שסיימו מלאכתם באמצע היום, ונשארו בטלים ממלאכתם, והבטלה קשה להן, מקבלים שכר מושלם גם על הזמן שהם בטלים, כאילושי דמחזא, כלומר סבלים (רש"י), או עובדי אדמה (הרמב"ם), שדרוך לטרור הרבה ואם לא עוסקים במלאכה יחלו. וכתב הרא"ש (שם סי' ג') בשם רבינו יואל ז"ל, דהא הדין מלמד, שהתלמידים חלו והיה בטל ממלאכתו, מקבל שכר מושלם, "שכל לומדי תורה דומים לאילושי דמחזא שהבטלה גורמת להם שכחה וכובד איברים". ועיין פסחים (קיב.) ומה שכתבתי בחיבורי "המערה" (סימן ל"א).

ולאור האמור גם הקושיא הנ"ל מיושבת כמין חומר, דהנה אם יבוא חולה בסכנה לקנות תרופה למכתו, ויניחו לו אותה בתוך ארגו סגור ומסוגר, והוא לא יודע מה סוג התרופה, מה המינין וכו', אבל יודע הוא בודאי שהתרופה שנמצאת בארגו היא תציל אותו ממיתה, הלא בודאי שיש כאן גמירות דעת לקניין, אפילו שאינו יודע היאך נראית התרופה ומה פרטיה, כך גם עם ישראל במתן תורה, הגיעו להכרה שלולא התורה אין להם חיים, והתורה להם סם חיים וכאוויר לנשימה שבלעדיה אין להם חיים, ממילא היה גמירות דעת מוחלטת במה שהכריזו קבל עם ועדה ואמרו "נעשה ונשמע"!

מדוע משיביעין לתינוק בצאתו מרחם אימו והלא מושבע ועומד מהר סיני?

איתא במסכת נדה (ז), אין התינוק יוצא ממעי אימו עד שמשביעין אותו, שנא' (שפיטו מ"ה) "כי לי תכרע כל ברך תשבע כל לשון", "כי לי תכרע כל ברך" זה יום המיתה, שנא' (מסלס כ"ז) "לפניו יכרעו כל יורדי עפר". "תשבע כל לשון", זה יום הלידה, שנא' (מסלס כ"ד) "נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשו ולא נשבע למרמה", ומה היא השבועה שמשביעין אותו? תהיה צדיק ואל תהיה רשע! ואפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה, תהיה בעיניך כרשע. והוי יודע שהקב"ה טהור ומשרתיו טהורים, ונשמה שנתן בך כהורה היא, אם אתה משמרה בטהרה מוטב, ואם לאו הריני נוטלה ממך. וקשה מפני מה משיביעים לתינוק לפני שיוצא ממעי אימו שיהיה צדיק, והלא מבוואר במס' שבועות (לג), שהאדם כבר מושבע ועומד מהר סיני לקיים את כל התורה?

יישוב א' - לורז את האדם לקיים שבועת הר סיני

המהרש"א (נדרים ט) מותרין שאף שאין שבועה חלה על שבועה, מ"מ שבועה זו, היא כדי לורז את האדם לקיים את שבועת הר סיני, כדרך שאמרו בגמרא שם, מניין שנשבעין לקיים את המצוה? שנא' "נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך", ומקשה הגמרא והלא מושבע ועומד מהר סיני הוא? ומתרת הגמרא שאדברה החידוש שמותר לאדם לנדרו כדי קיים לורז עצמו. וכן אמר רב גידל אמר רב, האומר אשכים ואשנה פרק זה, אשנה מסכת זו, נדר גדול נדר אלאהי ישראל, אע"פ שמושבע ועומד מהר סיני, חזרו עצמו לקיים את השבועה.

יישוב ב' - להתפס את הגוף בקדושה כנדר בחפצא

בספר עמק יהושע להגאון ר' יהושע אייזיק שפירא זצ"ל (פ"א עמ' 1) שנת מפ"א, ובספר אור האגדה (פ"ג שנת תשס"ו) מתרצים, דהנה בנדר החלות על החפץ, שאוסר את הדבר בהנאה וכדומה, ואין לנדר שום שייכות על האדם הנדר, משא"כ שבועה הוא איסור גברא, שאוסר עצמו מהחפץ, אבל עדיין אין גופו של אדם נתפס בה כמו בנדר שנתפס בחפץ. ועל כן מה שמשביעים לתינוק במעי אימו: "תהיה צדיק ואל תהיה רשע", אף שאומרים לו בלשון שבועה, הרי זה חל בתורת נדר, שגוף האדם נתפס בקדושה, והקדושה חלה על איבריו של האדם. כמו שמצינו שיש באדם רמ"ח אברים ושם"ה גידים כנגד רמ"ח מצוות עשה ושם"ה מצוות לא תעשה, וכידוע שהעובר עברה פוגם באותו האבר ובחיות הנשמה שמאירה בו באותו האבר, לכן מקדישים את האדם בשעת הלידה ומשיביעין אותו תהיה צדיק כנגד רמ"ח מצוות עשה, ואל תהיה רשע כנגד שם"ה מצוות של לא תעשה, ובחיות והגוף משועבד למצוה נתפס בקדושה כמו בנייר שהנזירות חלה על גופו כתורת נדר.

יישוב ג' - משיביעים שיקיים מאהבה

ע"ל בס"ד לפי שהשבועה במעמד הר סיני היתה מתוך כפייה, כמ"ש רבותינו (שנא פס) כפה עליהם הר כגיגית, ואח"כ הדור קיבלוה מאהבה בימי אחשוורוש, לכן משיביע המלאך את נשמת התינוק לפני שיוצא ממעי אימו, לקיים כל מצוות התורה מרצונו באהבה ושמה, וזאת אחרי שזכה לדעת ולראות בעין את יופיה והדרה של תורה"ק, ע"י שלימדו המלאך כל התורה כולה במעי אימו, כמו שדרשו רבותינו ז"ל במס' נדה (לז), ממאמר הכתוב במשלי (י"ד ז), "ויורני ויאמר לי יתמך דברי לבך שמור מצותי וחיה". שור"ר שכינ"ב תירץ בספר משחת אהרן (נדא ז), שכיון שעל שבועת הר סיני יש טענת אנוסים היינו, כדאיתא מסכת שבת (פס), וק"ל שכל שבועה שבא אונס לא הוי שבועה, (פי' למצ"ס רפ"ג דשנעוט), רק הדרו וקבלו בימי אחשוורוש כידוע, ובימי אחשוורוש לא היה בכלל נשמות העתידים לבא, לכן משיביעין כל תינוק במעי אימו.

יישוב ז' - שבועת הר סיני לא חלה על חצי שיעור וכדו'

ע"ל על פי מ"ש הרמב"ם (שנעוט פ"ה ט"ז), שבועה שלא אוכל כל שהוא מנבלות וטריפות, ואכל פחות מכוית חייב בשבועה, שהרי אינו מושבע על חצי שיעור מהר סיני. וכן יצא לבאר המהר"י אלגאזי זצ"ל בספרו ארעא דרבנן (מסד"ז מערכת מ' סי' קמ"ט), שמצינו דברים שהם אסורים מן התורה ואעפ"כ לא נקרא מושבע ועומד מהר סיני, כמו שבועה על חצי שיעור כדברי הרמב"ם, וכתב הכסף משנה שאע"פ שחצי שיעור אסור מן התורה, מ"מ אינו מושבע עליו. וביאר המגילת אסתר (עמ' כ"ו), מפני שלא נאמרו בבירור בהר סיני, משום כך לא שייך לומר בהם מושבע מהר סיני, וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בשורש הא' מספר המצוות (עמ' טו) במצוות דרבנן, דאף כי הן בכלל לאו דלא תסור, אינן בכלל אומרים תרי"ג מצוות נאמרו למשה מסיני, לפי שלא נאמרו בבירור.

וראה בזה 13 תירוצים

בספר החדש "אשכול יוסף" מועדים (שנעוט סי' ט"ז)

איך היה זיתן לעלות אזורי התורה לשמים?

אמר אבדימי בר חמא בר דוסא מאי דכתיב (דברים ז)

"לא בשמים היא ולא מעבר לים היא", לא בשמים היא, שאם בשמים היא אתה צריך לעלות אחריה, [עירובין נה], ואפילו היו אומרים לך עשה סולמות ועלה לשמים ולמד תורה אתה ראוי לעלות, כל שכן

שיש לך ללמוד בזמן שאין אתה עולה, [מדרש דב"ר מכת"י].

ביאור א' - בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו

העולם מבארים שעל האדם לעשות את השתדלותו להשיג ולידע את התורה ונתיבותיה ואז הקב"ה ישיג זאת בידיו למעלה מן הטבע. ואכן כך מצינו אצל אברהם אבינו ע"ה שדרשו בו רבותינו (חומש פס) שקיים את כל התורה כולה ואפילו עירובי תבשילין, ומצינו עוד בזה"ק (פ"ד שמוס דף פ"ה פ"ד) שמסכת עבודה זרה של אברהם אבינו, היה בו ארבע מאות פרקים, וכן איתא להדיא במסכת ע"ז (דף ז). והרי עדיין לא ניתנה התורה, ובכל זאת השיגו האבות לידע את התורה, והיינו על ידי שהשתדלו וביקשו ללידעה, הקב"ה השיגה בידם. וכ"כ המפרשים בשם מרן החפץ חיים זצ"ל שביאר שאע"פ שכל בר דעת יודע שהדבר הוא בלתי אפשרי במציאות לעלות לשמים, שכן גם אלף אלפי סולמות לא יגיעו עד לשמים, אלא שהאדם צריך לעשות את כל אשר ביכולתו, ואז הקב"ה מסייעו למעלה מדרך הטבע, וכך הוה מרגלא בפיו של הסבא מנוכרדוק זצ"ל: "לעולם איני חושב אם יכול אני לעשות או לאו, אלא אם חייב אני לעשות, אזי גם אוכל באמת לעשותו".

ויסוד הדברים שנויים כבר באבות (פ"ד פ"ד): "לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין ליבטל ממנה, אם למדת תורה הרבה נותנים לך שכר הרבה". ובאמת הלא התורה ארוכה מארץ מידה ורחבה מיני ים, והיאך יוכל האדם יציר חומר בן תמותה לידע את התורה על בוריה, וגם לחדש ולפלפל בה, אלא פשוט שהן הן הדברים, שעל ידי שהאדם משקיע כל כוחותיו לתורה ועושה כל אשר מוטל עליו, ממילא הקב"ה מסייעו וזוכה להשיג ולידעה. וכן דרש רב יצחק בר אבדימי (פסדקין נט) את מאמר הכתוב במשלי (פס"ט ט"ו) "נפש עמל עמלה לו כי אכף עליו פיהו", הוא עמל במקום זה ותורתו עומלת לו במקום אחר, ופירש רש"י שהתורה מחזרת עליו ומבקשת מאת קונה למסור לו טעמי תורה וסודריה, וכל כך מפני שכפף פיהו על דברי תורה. ואיתא במדרש (ויק"ר מצות לאו י"ט) "מי שטיפש אומר מי יכול ללמוד את התורה כולה, מי שפיקח אומר, הריני למד שתי הלכות היום ושתי הלכות למחר עד שאני קורא את כל התורה כולה". והנה בודאי גם אם ילמד האדם בכל יום שני הלכות לעומקם ולרוחבם עדיין לא יוכל להשיג ידיעת התורה, ברם לאור האמור מובן דכוונת חז"ל שמי שפיקח לומד בכל יום שני הלכות ומשיג הרבה, ועל ידי השתדלות בכלי היכולות שלו משיג בסייעתא דשמיא הרבה למעלה מכוחו, וכמו שראינו בחוש אצל גדולי ישראל אשר היו המה בדור האחרון מרנן ורבנן מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל ומרן הגר"ע יוסף זצ"ל שזכו לשליטה רחבה ובהירות בכל מכמני התורה*.

ביאור ב' - לחפש איש שיעלה בנס לבקש מה' להורידה

מרן החפץ חיים עה"ת (נכסים עמ' רע"ט) מבאר שמקרא זה "לא בשמים היא" נוקב ויורד עד תהום, עד כמה מגיע גודל החיוב ללמוד תורה, שאילו היתה בשמים היה צריך לעלות אחריה, כלומר היינו מחוייבים לחפש אחר איש שיעלה בשליחות כולם לשמים לבקש מאת ה' שירידה לנו, דבר שאפשר רק בנס. וסיים החפץ חיים שמדבר זה שאנו מחוייבים לבקש עצה ותחבולה לעלות השמימה ולהשיג אותה ונעשנה, אנו למדים שצריך האדם לעשות השתדלות יתירה לבקש ולהשיג התורה.

וראה בזה 7 תירוצים

בספר החדש "אשכול יוסף" מועדים (שנעוט סי' ט"ז)

הידות:

שאלה:

למי אסור לדור בעיר בני ברק?

תשובה:

כהן גדול צריך לדור בירושלים בלבד.

מקורות:

רמב"ם הלכות כלי המקדש (פ"ה ה"ז), ז"ל: ובית יהיה לו מוכן במקדש והוא הנקרא לשכת כ"ג, ותפארתו וכבודו שיהיה יושב במקדש כל היום, ולא יצא אלא לביתו בלבד בלילה או שעה או שתיים ביום, ויהיה ביתו בירושלים ואינו זז משם, ע"כ. וכתב המנ"ח (מצוה קל"ז אות ז') בשם תלמידו שמצא מקור לדברי הרמב"ם ממ"ש בסוכה (מז). ובתוס' (שם ד"ה לינה), שמי שמביא קרבן ואפילו עצים, היה טעון לינה בירושלים ולא היה יוצא עד למחר, וכן מבואר ברמב"ם (פ"ג מביכורים ה"ד) ובכסף משנה. וא"כ כיון שהכהן גדול היה מקריב מנחה בכל יום היה טעון לינה בירושלים, על כן היה צריך הכהן לדור בירושלים כי היה צריך לינה. וע"מ"ש לברא בזה בספר כלי חמדה (פרשת תצוה). והנה בגיליוני הש"ס הקשה דא"כ הא דתנא בסנהדרין (י"ח:): דהכה"ג אפשר לו להיות מהסנהדרין, וקשה איך יכול להיות מהסנהדרין, שנא יצטרכו לצאת למדינת עגלה או להוסיף על העיר והכה"ג הרי אסור לצאת מירושלים. וכתב בחי' מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל (ר"ה ה.) דלק"מ, דמה שצריך לינה בירושלים אינו בגדר שיש כאן איסור יציאה מהעיר, אלא דינו הוא שמקום קביעותו בלילה שיהיה בירושלים, אבל ודאי שייצאה עראית מותרת, ועוד תירץ שהכה"ג היה דר בירושלים, ובעת הצורך יכול היה לשלח חביתיו ע"י שליח, ואז אין צריך לינה, דהרי הוא עצמו לא נכנס כשהוא שולח ע"י אחר.

שאלה:

למי אסור להכנס לירושלים?

תשובה:

ממזר.

מקורות:

אבות דרבי נתן (פ"ב ה"ח), וז"ל: וכן מי שעובר עבירה והוליד ממזר אומרים לו ריקה חבלת בעצמך חבלת בו, שאותו ממזר היה רוצה ללמוד תורה עם אותו התלמידים שהיו יושבין ושונין בירושלים והיה הממזר הולך עמיה עד שהגיע לאשדוד עומד שם ואומר אוי לי אילו לא הייתי ממזר כבר הייתי יושב ושונה בין התלמידים שלמדתי עד עכשיו ולפי שאני ממזר איני יושב ושונה בן התלמידים לפי שאין ממזר נכנס לירושלים כל עיקר שנאמר וישב ממזר באשדוד עכ"ל. והובא בשטמ"ק (ב"ק פב, ב ד"ה באבות), וראה מה שהאריך בזה בשו"ת משנה שכיר (ביאורי סוגיות סי' ע"ג).

שאלה:

היכן מצוי שהמוצא מציאה מעיקר הדין היה חייב להוציא עליה ממון משלו ולא מקבלו חזרה?

תשובה:

המוצא בהמה בסמיכות לירושלים מביאה ומקריבה בבמה"ק ומעיקר היה צריך היה להביא עמה נסכים משלו.

מקורות:

מסכת שקלים דף כ' ע"א: בהמה שנמצאת מירושלים ועד מגדל עדר וכמידתה לכל רוח, זכרים עולות נקבות זבחי שלמים, רבי יהודה אומר הראוי לפסחים לפסחים קודם לרגל ל' יום, בראשונה היו ממשכנין את מוצאה עד שהוא מביא עמה נסכים, חזרו להיות מניחין אותה ובורחין, התקינו ב"ד שיהיו נסכים באין משל ציבור.

למה לא קיבלו ישראל את התורה בצאתם ממצרים?

1. בקונטרס מצות זכירת מעמד הר סיני ליד ידיו הגאון רבי יוסף יצחק שליט"א, הביא בזה כמה טעמים כדלהלן. דהנה בזה"ק ביאר שעם ישראל לא קיבלו את התורה מיד בציאתם ממצרים, אלא רק לאחר חמישים יום שהגיעם להר סיני, כדי שייצאו ממ"ט שערי טומאה למ"ט שערי קדושה. כעין ספירת שבעה נקיים, לצאת מוטומאת מצרים. ובמדרש קהלת רבה (פקק ג'), איתא שהיו ימים אלו כעין ג' חודשי הבתנה בין שחרור גט, לנישואין, כלומר בין עבדות פרעה לעבודתם להש"ת.

2. במדרש עשרת הדיברות איתא, אמר הקב"ה אעשה להם טובות בתחילה בצאתם ממצרים, בים סוף, כמין ובמלחמת עמלק, כדי שישפרו גבורתי, בדרך חתן שמשמח כלתו לפני החתונה, וכך כשאתן להם את התורה, יאמרו נעשה ונשמע.

3. באוצר המדרשים איתא, כשיצאו לא היו חנויותיו בשלום, אמרו נתנה ראש ונשובה ממצרים, ונאמר "ויסעו" מסוכות, לשון רבים, ויחנו באיתם, לא באחדות, אך כשהגיעו לסיני נאמר "ויחן שם ישראל כאיש אחד בלב אחד", אמר הקב"ה היא השעה הראויה שאתן להם את התורה, שהתורה כולה שלום ואתנה לאומה שאוהבת שלום.

4. ואיתא במדרש חז"ל (מגד"ט ט"ז) עוד טעם נפלא, שרצה הקב"ה שיביאנו בני ישראל בנפשם ובנפשם אחר שעיבוד מצרים, שהיו דווים ושלפלים ברוחם ובעבודה קשה, ויתעדנו ע"י אכילת המן שהוא מזון רוחני, ועל ידי הבא שהיתה מתגברת והולכת מואלה לאהל ולא היה אחד מהם מצטער למלאות ממקום אחר.

5. עי"ל בס"ד דהנה כבר ידעת מה שהאריכו בסה"ק במעלת ההכנה למצוה, וכמו אהרן שלא נשתבח אלא כמה שהיה מטיב את הנרות, והוא הכנה למצוה, שגדלה מעלתו ההטבה יותר מההדלקה. כך בשביל קבלת התורה, צריך הכנה רבה, השתוקקות כיסופין, רצון ומאמץ, וזה היה שייך רק על ידי הליכתם כל אותם ארבעים יום, מציאת מצרים ועד הגיעם להר סיני. ויש להוסיף בזה מה שהביא הפ"ח (מ"מ סי' נמ"ז פק"ג), תשובת חת"ס (מ"מ סי' ט), אודות גביר שצוה לפני מותו וזמנה אפסורופוסים, והפריש סך מסוים להיות קרן קיימת לתקון נשמתו, ובין היתר כסף רב להחזיק תלמיד שישקוף על דלתו התורה עד יצילם להוראה, בתנאי כפול שירחיק נדוד וילמוד בישיבה חוץ למדינה, כי אינו רואה במדינתו מקום מוצלח לשיבה. והנה האפסורופוסים לא מצאו כי אם בן רב אחד מגאוני המדינה ההיא, ושלחוהו לישיבה חוץ למדינה, אלא שאחר זמן נתמנעוהו ונסגרה הישיבה, ועלה הבן ללמוד אצל אביו הגאון בביתו, שיעמידוהו וינתב אורחותיו להיות מורה הוראות. ומעתה נפל ספק אם יש רשות לשנות ממה שצוה והקפיד שילך חוץ למדינה, והשיב על זה באריכות, ותורף דבריו דוח פשוט שיפה עשה הנודד ז"ל כמה שהקפיד שייצאו דוקא ללמוד חוץ למדינה, כי קפידא רבה איכא ברא, אפילו כשהאב נאון ורב גבורה וישיבה בביתו, מ"מ יש לילך ללמוד תורה למקום ישיבה אחרת, כמו שמצונו ברבינו הקדוש בכתובות (סג), דפסיק לר"ש בריה למיזל לבי רב תריסר שני, ובר' אבהו בירושלמי (פסחים פ"ג ס"ז), הובא ברא"ש (פ"ג דמנוח ס"ה) דשלח לר"ח בריה לטבריא. ואפילו מא"י לחז"ל נדרו ללמוד תורה אע"פ שהיה שם בא"י ישיבות, כמ"ש תוס' בשבת (ט: ד"ה ס"ה ל' ט), [ומדן] הוראת שעה צידד כמה סברות, שיוכלו להמשיך לתומכין. ועכ"פ מבואר גודל המעלת הגולה למקום תורה, וזה גופא מה שעשו עם ישראל כל אותם חמישים יום, שגלו ממצרים להר סיני כדי לקבל את התורה.

מתוך הספר החדש "אשכול יוסף" מועדים

עין זיויים למוזיקאים בה ותומכיה מאושר

י"ל לזכות ידידנו האוהבים היקרים והנעזרים אוהבי התורה ולומדיה להגדיל תורה ולהאדירה פטרנו העלון "אשכול יוסף" מ-ג'רעון נסים הי"ד ובר-אהרן נסים אורך ימים עושר וכבוד בריאות איתנה ונחלה מעליא ועושר עמונות בכלל הברכות יבורך ידידנו היקר והנכבד שלומי נסים הי"ד מוקדש ומוצלח לע"ז ואריות היקרים: סאלם אליה בן מסעודה ז"ל, נוריה בת גוריה ז"ל, לע"ז נסים בן נוריה ז"ל, נסים מועלם בן סלימה ז"ל, ולע"ז מיכאל בן חזיה ז"ל, ולע"ז נח בן רחל ז"ל, ת. נ. ז. ה.

שלמו ותזו נפשיכם

להאזנה לשיעורי המרתקים של הרב יוסף זיו סימן טוב שליט"א מוזבר סדרת הספרים "כרם יוסף" ו"אשכול יוסף" ע"ה"ת והמועדים 073-371-8053 לקבלת צינתוק והאזנה בשידור זיו: זיו"ה והקש # לשיעורים כלום מתן תורה חייג והקש 6 ואח"כ 2